

11. OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA

11. OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA

El Conveni europeu del paisatge insta les diverses societats europees a definir uns objectius de qualitat paisatgística. Com a punt d'encontre entre les aspiracions de la ciutadania, l'opinió dels experts i les polítiques públiques en relació amb el paisatge, els objectius de qualitat paisatgística defineixen, de manera fidedigna i després d'un intens procés de consulta i participació pública, la meta final que una societat es marca en termes de millora dels seus paisatges. El mateix Conveni els defineix com la plasmació, per part de les administracions públiques, de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn. Els objectius de qualitat paisatgística responen a la pregunta, tan senzilla i complexa alhora: «Quin paisatge volem?»

Més enllà de la incidència que tinguin en els instruments propis de la planificació territorial, urbanística o sectorial, els objectius de qualitat paisatgística també tenen la funció d'incrementar la consciència ciutadana en relació amb el paisatge. Els objectius de qualitat paisatgística han d'actuar de guia i de marc de referència no només per a l'administració, en qualsevol dels seus nivells, sinó també per al conjunt de la ciutadania, tant en l'àmbit del que habitualment s'entén per societat civil com en l'individual. Els objectius de qualitat paisatgística tenen, per tant, un rang estratègic i faciliten l'avenç cap a una nova cultura de la gestió i l'ordenació del territori que exigeix grans dosis de sensibilitat paisatgística per part de tots els agents que hi intervenen i de la societat en general.

Els catàlegs de paisatge de Catalunya que elabora l'Observatori del Paisatge són els principals instruments que preveu la Llei del paisatge per a la definició d'objectius de qualitat paisatgística a Catalunya. En els catàlegs de paisatge de Catalunya, els objectius de qualitat paisatgística sorgeixen dels atributs, valors i reptes identificats en els paisatges d'aquest àmbit territorial, després de recollir l'opinió dels ciutadans i dels principals agents socials i econòmics presents a cada territori. Aquests objectius es formulen també per a cadascun dels altres sis àmbits territorials de Catalunya i per a cada unitat de paisatge identificada en els mateixos catàlegs.

L'elaboració dels set catàlegs de paisatge ha posat de manifest l'existència d'un esquema clar de nivells de formulació dels objectius de qualitat paisatgística, així com de les propostes de mesures i accions:

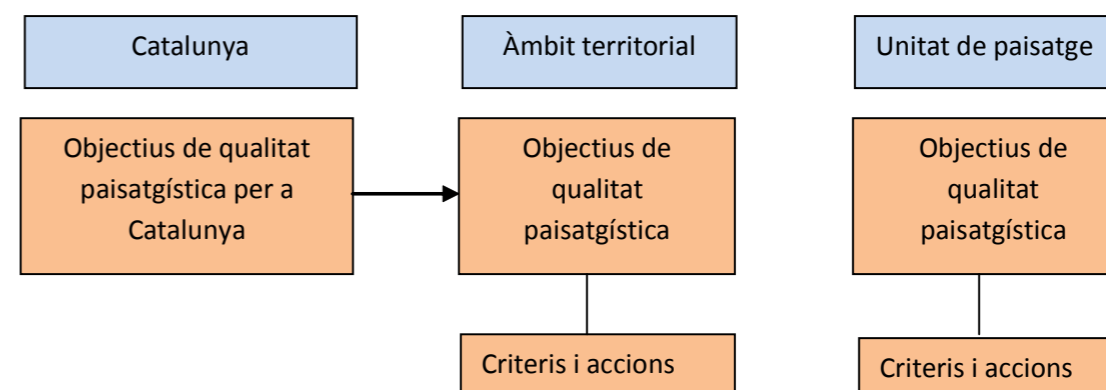

Figura 11.1. Esquema de formulació d'objectius de qualitat paisatgística.

Deu objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya

De la llarga i variada llista d'objectius de qualitat paisatgística definits a mesura que s'han anat elaborant els catàlegs de paisatge, tant per a les set regions com per a cada unitat de paisatge, n'emergeixen deu que fan referència a aspectes que són comuns a la major part de Catalunya; són els objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya:

1. Uns paisatges **ben conservats, gestionats i ordenats**, independentment de la seva tipologia (urbans, periurbans, rurals o naturals) i del seu caràcter.
2. Uns paisatges **vius i dinàmics** -els existents i els de nova creació a través de la intervenció- capaços d'integrar les inevitables transformacions territorials sense perdre la seva idiosincràsia.
3. Uns paisatges **heterogenis**, que reflecteixin la rica diversitat paisatgística de Catalunya i que s'allunyin de l'homogeneïtzació.
4. Uns paisatges **endreçats i harmònics**, que evitin el desordre i la fragmentació.
5. Uns paisatges **singulars**, que s'allunyin de la banalització.
6. Uns paisatges que mantinguin i potenciïn els seus **referents i valors**, tangibles i intangibles (ecològics, històrics, estètics, socials, productius, simbòlics i identitaris).
7. Uns paisatges sempre **respectuosos** amb el llegat del passat.

8. Uns paisatges que transmetin **tranquil·litat**, lliures d'elements dissonants, de sorolls discordants i de contaminació lumínica i olfactiva.

9. Uns paisatges que puguin ser **gaudits** sense posar en perill el patrimoni i la idiosincràsia.

10. Uns paisatges que **atenguin la diversitat social** i contribueixin al benestar individual i social de la població.

Dotze objectius de qualitat paisatgística per a les Comarques Centrals

Per a les Comarques Centrals s'han formulat dotze objectius de qualitat paisatgística, coherents amb els deu definits per a Catalunya, que es recullen en el mapa corresponent de la cartografia general (mapa 11.Objectius de qualitat paisatgística). El procés d'elaboració dels dotze objectius de qualitat paisatgística de les Comarques Centrals ha tingut en compte els resultats obtinguts en el procés de participació endegat amb l'elaboració d'aquest Catàleg. Recullen, per tant, les aportacions realitzades pels agents entrevistats com a representants d'entitats socioeconòmiques i culturals relacionades, de forma directa o indirecta, amb la intervenció en el paisatge. També es fan ressò dels resultats de les sessions de debat i les sessions informatives. Finalment, també recullen les opinions expressades per la ciutadania en la consulta que l'Observatori del Paisatge va realitzar a través de la seva pàgina *web* durant els dies 23 de novembre de 2009 a 1 de març de 2010.

D'aquesta manera es pretén assolir un dels reptes plantejats en el procés d'elaboració dels objectius de qualitat paisatgística: complementar la percepció col·lectiva del paisatge -de la societat actual i de la de temps passats- amb consideracions estètiques i tècniques basades en l'interès general.

Els atributs i les qualitats de cadascun dels paisatges caracteritzats i avaluats a través del treball de camp i de l'anàlisi paisatgística esdevenen bàsics a l'hora de plantejar els reptes paisatgístics i els objectius per a l'ordenació territorial de les Comarques Centrals i, en el marc d'un desenvolupament sostenible, cal que siguin considerats en els processos de disseny el conjunt de polítiques públiques.

L'estructura, les funcions i els valors del paisatge poden identificar-se a diferents escales d'anàlisi, en funció del detall amb el qual es treballi, però cada nivell escalar s'articula amb els nivells superiors i inferiors, de manera que el conjunt forma part d'una mateixa composició. Els objectius de qualitat paisatgística per a l'àmbit territorial de les Comarques Centrals s'adrecen a una escala mitjana (1:50.000), d'acord amb l'escala utilitzada en els plans territorials parcials (PTP) i en els plans directores territorials (PDT). Tal com s'estableix en la Llei del paisatge, les recomanacions i les propostes dels objectius de

qualitat paisatgística, que per elles mateixes no tenen caràcter normatiu, seran precisades i incorporades en les directrius del paisatge previstes en el planejament territorial (art. 12, Llei 8/2005).

Objectius de qualitat paisatgística per a les Comarques Centrals:

Els objectius de qualitat paisatgística són:

1. Uns assentaments urbans que creixin de manera ordenada i respectuosa amb la seva singularitat, amb uns perímetres nítids, amb unes dimensions d'acord amb les necessitats reals i que no comprometin els valors del paisatge dels espais circumdants però, també, amb unes entrades als nuclis urbans ordenades i projectades en relació amb el paisatge i amb les característiques del relleu general.
2. Unes infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, línies elèctriques, etc.) i de telecomunicacions que s'integrin en el paisatge i que millorin la interconnexió del territori sense comprometre la continuïtat paisatgística.
3. Unes àrees especialitzades d'ús industrial, logístic, comercial, d'oci o d'altres usos terciaris que, per a una bona integració, preguin en consideració els elements estructuradors del paisatge del lloc.
4. Uns paisatges miners d'extracció de sal i carbó de Súria, Balsareny, Cardona o Fígols, entre d'altres, que es gestionin de manera adequada per a fer compatible l'activitat industrial amb d'altres de vinculades amb l'esbarjo, el lleure i el turisme.
5. Un paisatge fabril de colònies industrials i agrícoles i fàbriques de riu, localitzat principalment al llarg dels rius Llobregat, Ter, Cardener i Anoia, que esdevingui un escenari per a usos d'esbarjo, lleure i turisme sense perdre els altres valors estètics, històrics, productius i identitaris.
6. Uns paisatges fluvials, principalment del Ter, Llobregat, Cardener i Anoia, que conservin la funció dels rius com a connectors naturals i com a espais d'oci, de gaudi i d'educació en el lleure.
7. Un sistema d'urbanitzacions que s'ordini i s'integri en el lloc per tal d'aconseguir un nivell de coherència adequat amb l'estructura paisatgística preexistent més enllà dels fronts urbans.
8. Uns elements del patrimoni arquitectònic (restes arqueològiques, esglésies, construccions defensives, molins, ponts) relacionats amb la història de la formació i expansió dels comtats catalans que esdevinguin, sense perdre el valor, fites de referència i punts de descoberta del territori.

9. Uns espais amb valor natural que es mantinguin ben conservats sense perjudici de la seva funció ecològica ni de l'equilibri entre la preservació i els usos agropecuaris, industrials i d'oci.

10. Un paisatge agroforestal preservat i ben gestionat que mantingui a cada lloc la distribució en mosaic conformada per una particular combinació d'elements (masies, coberts, cabanyes, murs i construccions de pedra seca, etc.) i que garanteixi la correcta integració en el lloc de les noves construccions, instal·lacions, serveis tècnics i infraestructures.

11. Un sistema d'itineraris i miradors que ofereixin les seqüències visuals i les vistes panoràmiques més rellevants i que permetin descobrir la diversitat i els matisos dels paisatges de les Comarques Centrals.

12. Unes fites i fons escènics preservats i revalorats que es mantinguin com a referents visuals i identitaris de qualitat, així com unes singularitats geomorfològiques preservades com a elements configuradors i emblemàtics del paisatge.

En el següent capítol (capítol 12), es presenten mesures (criteris) i accions que han d'ajudar a assolir tots aquests objectius en l'àmbit de les Comarques Centrals

Figura 11.2. Montesquiú, exemple de nucli agrupat amb perímetre nítid. Alt Ter.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 1

Uns assentaments urbans que creixin de manera ordenada i respectuosa amb la seva singularitat, amb uns perímetres nítids, amb unes dimensions d'acord amb les necessitats reals i que no comprometin els valors del paisatge dels espais circumdants però, també, amb unes entrades als nuclis urbans ordenades i projectades en relació amb el paisatge i amb les característiques del relleu general.

Les estructures urbanes són el reflex de com s'han resolt socialment les necessitats d'habitatge, de com s'ha entès l'espai públic en cada moment històric i de com aquest conjunt s'ha emplaçat en el territori. Els assentaments han de permetre el desenvolupament de les activitats humanes, des de les socials a les laborals, però també garantir la presència d'uns estàndards estètics i ambientals que afavoreixin la qualitat de vida dels seus habitants. Així, cal cercar l'equilibri perquè es puguin desenvolupar en harmonia les diferents activitats humanes en un entorn paisatgístic urbà i natural de qualitat d'acord amb les necessitats i expectatives que la societat demana en cada moment.

Durant les últimes dècades, els nuclis urbans de les Comarques Centrals han sofert un canvi significatiu molt desigual, alguns han patit una notòria despoblació, especialment a les zones rurals i allunyades dels grans nuclis urbans com Manresa, Vic o Igualada, mentre que altres, situades en llocs plans i ben comunicats, han experimentat un creixement dispers i extens.

La dinàmica social i econòmica, però també la manca de coherència del planejament, es concreta en una tendència a la dispersió de les unitats productives, els serveis i l'habitatge, en aquest darrer cas, segons un model de baixa densitat. La dispersió augmenta el consum de sòl i la fragmentació del paisatge natural, dilueix la diferenciació urbà-rural i empobreix i banalitzava el paisatge urbà. En aquest sentit, nuclis propers han experimentat un procés de conurbació entre ells. Els principals processos s'han dut a terme entre Manresa, Sant Joan de Vilatorrada, Santpedor i Sant Fruitós del Bages (Pla de Bages), entre Igualada, Vilanova del Camí, Òdena i Sant Maure (Conca d'Òdena), entre Vic i Calldetenes (Plana de Vic) i entre Solsona i el Pi de Sant Just (Replans del Solsonès).

Aquesta dispersió també ha comportat l'abandonament de molts centres històrics i el seu progressiu deteriorament, mentre creixen de manera desordenada les perifèries. Això implica una pèrdua de patrimoni col·lectiu i d'identitat del sistema d'assentaments. Per intentar pal·liar aquest fet, l'administració ha promogut la rehabilitació d'aquests espais mitjançant plans de millora, com ara el Pla de Barris, que s'ha implementat durant els darrers anys a més d'una vintena de nuclis de les Comarques Centrals.

Tot i amb això, diversos sistemes d'assentaments de les Comarques Centrals constitueixen, pel seu emplaçament en el territori, la seva dilatada història i la presència abundant d'elements patrimonials

i identitaris, patrons d'assentament urbans destacats que es descriuen i s'enumeren a continuació i que són cartografiats en el mapa de valors estètics (6.2 i 6.3):

Nucli de creixement lineal: es tracta d'un patró que predomina força en les Comarques Centrals, en tractar-se històricament d'un territori de pas. Pas d'infraestructures viàries pel corredor del Llobregat, primer vora el riu i més tard vora les vies de comunicació que unien la capital amb els Pirineus. Aquests antecedents històrics han fet créixer els nuclis urbans al costat d'aquests passos. Així per exemple, els Hostalets de Balenyà, Balsareny, Castellolí, el Bruc, Navàs, Guardiola de Berguedà, Collsuspina, Seva, Sant Fruitós de Bages, Calders i Jorba, han crescut tot seguint una via de comunicació i per altra banda, Monistrol de Calders, Puig-reig, Gironella i Súria tot seguint el riu.

Nucli en entorn agroforestal: Ubicats generalment en zones on predominen les masies disperses, destaquen un seguit de petits nuclis compactes envoltats d'espais agroforestals. És el cas de La Coma, Castell de l'Areny, Sant Jaume de Frontanyà, Borredà, Viver i Serrateix, Oristà, Vidrà, La Molsosa, Can Bou, Prades, Fonollosa, Castellar de la Ribera, Folgueroles, Perafita, els Prats de rei i Castelltallat.

Nucli de muntanya pirinenca: format per pobles que voregen o sobrepassen els 1.000 metres d'alçada, que destaquen per la seva estructura compacta, construcció de pedra a mitja vessant de muntanya, amb carrers irregulars i com a edifici principal l'església dins del mateix nucli. Els nuclis de muntanya pirinenca són: Castellar de n'Hug, Gósol, Saldes, Gisclareny, Cambrils (Odèn), Sant Llorenç de Morunys, Maçaners, l'Espà i Canalda.

Nucli de colònia industrial: Formades per un conjunt d'equipaments i edificis creats amb l'objectiu de proporcionar mà d'obra i suport logístic a una activitat industrial. Tradicionalment estaven separats dels nuclis de població, amb habitatges pels treballadors i propietaris i altres serveis com escola, botigues o església. També anomenada **colònia tèxtil** per la seva relació amb el sector. Les principals són L'Ametlla de Merola a Puig-reig, la Colònia de Cal Rosal, entre Berga, Avià i Olvan, Viladomiu a Gironella i la Colònia de Borgonya a Sant Vicenç de Torelló. Per altra banda tenim les **colònies mineres**, destaquen la de La Botjosa a Sallent, Vilafruns a Balsareny, la colònia de les mines a Cardona. Aquestes seguien una tipologia establerta en totes les zones mineres per l'empresa constructora. Per exemple, Sallent: cases unifamiliars d'una planta i de petites dimensions alineades en llargs carrers. I per últim els petits nuclis de Fígols i Vallcebre marcats per l'**activitat extractiva minera** en la seva economia. Per altra banda també destaquen les colònies de la Farga de Bebié, la Mambra d'Orís, Colònia Monegal, Cal Metre, Cal Bassacs, el Guixaró, Cal Prat, Cal Casas, Cal Pons, Cal Marçal, Cal Vidal, Cal Riera, Aramburu, el Palà, Valls de Torroella, Antiu, Can Cortès, Colònia Galobard, els Comtals, el Burés, el Borràs, Sant Corneli, Santa Maria i la colònia agrícola de

Graugés.

També destaquen altres nuclis singulars que esdevenen fites paisatgístiques i elements clau en la configuració dels seus fons escènics. Aquests són: Bagà, Capellades, l'Estany, la Pobla de Lillet, Mura, Cardona, Calders, Sant Llorenç de Morunys, Viladrau, Rupit, Tavertet, Gósol, Castellar de n'Hug, Bellprat, Espinelves, Sant Julià de Cerdanyola, Tavèrnoles, Sant Jaume de Frontanyà i Vidrà.

També cal prendre en especial consideració els grans nuclis de població estructuradors del territori i amb gran pes específic en el territori circumdant: Calaf, Berga, Igualada, Manlleu, Manresa, Santpedor, Sallent, Solsona, Tona, Moià, Vic i Torelló.

Un altre element important dels nuclis, són les seves entrades i sortides. Són el rebedor de les ciutats, i per tant requereixen d'uns criteris d'ordenació i de qualitat paisatgística que les integrin entre l'espai rural i l'urbà, i reforcin el caràcter i la identitat de cada població

El paisatge dels accessos a nombrosos nuclis urbans de les Comarques Centrals es troba en un procés permanent de transformació des de fa, sobretot, tres dècades. En aquests espais s'han anat implantat indústries, magatzems i, especialment en els darrers anys, activitats comercials i de serveis (des de superfícies comercials a l'engròs, tals com concessionaris de cotxes, magatzems de mobles o hipermercats, fins a d'altres tipus d'activitats i serveis, com restaurants de carretera, rentats de vehicles o gasolineres) que aprofiten els avantatges d'estar situats a peu de carretera. Es tracta d'un fenomen complex, conegut com carretera-aparador. A les Comarques Centrals trobem les carreteres-aparador a nuclis com d'Igualada, Manresa, Vic, Solsona, Santpedor i Taradell.

D'altra banda, diversos nuclis urbans han conservat les fileres arbrades o plantacions d'alineament que històricament emmarcaven l'entrada de molts municipis o formaven part d'avingudes o passeigs urbans i que han esdevingut un dels trets distintius d'alguns paisatges. A les Comarques Centrals hi ha diversos exemples d'aquestes alineacions arbrades a Igualada, Manresa, Seva, Tona, Vic, Berga, Solsona, Navàs, Prats de Lluçanès, Sant Boi de Lluçanès, Piera, Folgueroles, Sant Julià de Vilatorrada, Sant Martí de Tous, Olost, Moià, Navarcles, Perafita, l'Estany, Sallent, Vilanova del Camí.

Figura 11.3. L'Eix Transversal (C-25) al seu pas per Romegats. Guillerries.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 2

Unes infraestructures lineals (xarxa viària i ferroviària, línies elèctriques, etc.) i de telecomunicacions que s'integrin en el paisatge i que millorin la interconnexió del territori sense comprometre la continuïtat paisatgística.

Les infraestructures lineals, ja siguin de comunicació terrestre (viària o ferroviària), de telecomunicacions aèries, de transport energètic o línies telefòniques, són, sens dubte, unes de les infraestructures que tenen una major incidència en el paisatge i, conseqüentment, més qüestionades per la ciutadana. Tota carretera, autopista, via de ferrocarril o línia elèctrica no és neutra pel que fa als seus efectes sobre el paisatge.

Sobre el paisatge associat a les infraestructures lineals a les Comarques Centrals, més enllà de la fragmentació paisatgística, tenen sovint un efecte negatiu en termes de qualitat del paisatge visual, que pot augmentar en proporció directa a les dimensions de la infraestructura i a la superfície de la conca visual afectada, i és especialment important (des del punt de vista de la percepció social) quan aquestes infraestructures són molt visibles. A més, més enllà de l'impacte directe de l'obra, l'aparició d'una nova infraestructura va associada habitualment a l'aparició d'actuacions paral·leles que impliquen canvis territorials addicionals. L'establiment d'una nova via de comunicació és un reclam molt fort per a futures actuacions urbanístiques.

Aquest fet a les Comarques Centrals es troba agreujat per la difícil orografia, per l'existència de nombrosos pobles i nuclis de població repartits sobre el territori al quals cal donar servei i per l'alt nombre de valors paisatgístics acumulats. Aquesta suma de factors influeix sobre el disseny d'uns traçats que sovint també es planegen i s'executen sense considerar el paisatge en tota la seva dimensió, fet que es veu accentuat per la divisió competencial vigent, que sovint implica que la planificació de les infraestructures es faci de manera segmentada i sense una visió global.

Moltes carreteres comarcals i locals de les Comarques Centrals segueixen el trajecte de corredors naturals, especialment el curs del Llobregat, Ter i Anoia, amb l'excepció important de l'Eix Transversal, que travessa un territori que mai no havia estat connectat. Amb el pas del temps aquestes infraestructures s'han anat adaptant als nous sistemes de transport que havien de transitar-hi, però conserven, en la seva majoria, el traçat original així com elements arquitectònics d'elevat valor patrimonial. Alguns trams tenen arrels històriques en les antigues calçades romanes (via Salaria), i en els camins ramaders o carrerades establerts a l'Edat Mitjana.

Algunes unitats de paisatge també presenten trames viàries d'arrel històrica de traça menuda però molt capil·lar, que relliguen petits nuclis de població, amb una integració harmònica amb el paisatge. Aquestes són la Plana de Vic, el Pla de Bages i Conca d'Òdena.

També és important tenir present que les infraestructures viàries, per si mateixes, actuen com a autèntics miradors dels paisatges quotidians, estiguin o no ordenats. Els paisatges visibles des de les infraestructures viàries i ferroviàries són, de fet, els paisatges més vistos i això justifica un tractament acurat tant d'aquests eixos com del paisatge circumdant, especialment en les carreteres d'alta muntanya o de l'Eix Transversal, que va obrir paisatges desconnectats de les vies d'alta freqüentació.

Un altre aspecte rellevant és la creació de nous paisatges lligats a la construcció de variants o vies ràpides, que canvien els indrets de pas fins aleshores habituals. Això implica «l'obertura» de nous paisatges i façanes amb noves visuals (*skybacklines*) i un canvi en la imatge de molts municipis. Aquest fet implica la necessitat d'un tractament integral de les noves vistes, tant des de dins de la via com des de l'exterior en els trams més propers als nuclis, de manera que la seva relació no origini conflictes.

Per altra banda, les esteses de línies elèctriques són un element habitual en els paisatges de Catalunya, sobretot en les àrees vinculades a altres infraestructures energètiques (embassaments, parcs eòlics, etc.). Sovint creuen espais de gran interès natural i zones de gran exposició visual, com carenes i canvis de rasant, provocant un impacte visual considerable. El gran dèficit energètic de les Comarques Centrals, especialment al voltant de les grans ciutats (Manresa, Vic, Igualada) ha fet que siguin nombroses les infraestructures lineals que creuen aquest territori, en totes direccions. En les de nova construcció cal destacar la recent línia de molt alta tensió (MAT), que creua el sud-est de l'àmbit.

Finalment, les infraestructures per a telecomunicacions sense fils (ràdio, telefonia mòbil, televisió, etc...) requereixen d'una xarxa d'estacions de repetició per a la retransmissió del senyal. Aquestes instal·lacions s'ubiquen coincidint majoritàriament amb punts alts ja que ofereixen una major cobertura territorial. És precisament en aquests punts on han de conviure amb la majoria de fons escènics emblemàtics, considerats com a rellevants i en els quals sovint apareixen edificis o elements patrimonials destacats. En el cas de les Comarques Centrals són a les zones més rurals on aquestes infraestructures creen un impacte més gran, ja que creen un grau d'artificialitat notable i poc harmoniós amb el conjunt.

Figura 11.4 Indústria estratègicament ubicada, amb poc impacte visual. Carne. Valls de l'Anoia.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 3

Unes àrees especialitzades d'ús industrial, logístic, comercial, d'oci o d'altres usos terciaris que, per a una bona integració, preguin en consideració els elements estructuradors del paisatge del lloc.

La implantació d'àrees especialitzades en activitats econòmiques acostuma a tenir uns efectes importants en la transformació del paisatge a causa de la seva localització, dimensió i imatge, i té poc a veure amb la lògica ubicació dels assentaments. Generalment es disposen seguint les vies de comunicació i els accessos a les poblacions, a la recerca d'accessibilitat i sòl disponible a preus més baixos, i esdevenir un element característic del paisatge periurbà dels principals nuclis. En alguns casos, la possibilitat d'ubicar-se en els fronts de façana de les vies de comunicació ha pres rellevància com un factor d'imatge i notorietat comercial de les empreses.

La proliferació d'aquests espais construïts té una incidència negativa en el manteniment dels valors paisatgístics perquè fragmenten el paisatge, tendeixen a desdibuixar la frontera entre l'espai urbà i el rural i generen espais on es confonen els usos comercials, residencials i productius sense una ordenació de conjunt prèvia. A l'interior d'aquestes àrees, l'ocupació dels espais durant un període llarg de temps pot suposar un deteriorament de la xarxa viària interior i la degradació de les parcel·les no edificades. Aquests efectes van en detriment de les condicions d'ús dels seus usuaris, la imatge de les empreses i el conjunt visual del polígon.

Cal avançar cap a uns paisatges en els quals els polígons industrials i comercials estiguin el màxim de concentrats i compactats en el territori. A més s'ha de procurar prioritzar uns polígons que, per la seva mida, alçada, ubicació, façana visual o aspecte de les seves naus no impliquin una interferència visual significativa amb l'entorn; dissenyats de manera que permetin la connectivitat paisatgística, social i visual, i amb qualitat paisatgística intrínseca pel que fa a les edificacions, la xarxa viària interna i la distribució de les zones verdes i la vegetació natural.

Caldrà tenir especial cura en la configuració de determinats nodes d'activitat econòmica per la magnitud i impacte que provocaran en el paisatge, així com la possible activació de dinàmiques d'urbanització difusa que poden induir. Aquests nodes són, o poden ser potencialment, totes les vies d'accés de l'Eix Transversal als grans nuclis de població de les Comarques Centrals així com les altres principals artèries de l'Àmbit (A-2, C-16, C-17, C-15 i C-37). També s'haurà de tenir especial cura de les actuacions derivades del desdoblament de l'Eix del Llobregat en el tram nord, i amb el futur traçat de la infraestructura associada a l'Eix Ferroviari Transversal.

Figura 11.5. Els runams són un dels elements que configuren els paisatges miners. Runam salí a Sallent. Conca Salina.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 4

Uns paisatges miners d'extracció de sal i carbó de Súria, Balsareny, Cardona o Fígols, entre d'altres, que es gestionin de manera adequada per a fer compatible l'activitat industrial amb d'altres de vinculades amb l'esbarjo, el lleure i el turisme.

A les Comarques Centrals és on es concentren les extraccions mineres més importants de Catalunya. La gènesi sedimentària del conjunt ha permès la formació d'una important conca salina, explotada històricament, cas de la sal de Cardona, o més recentment, cas de la conca carbonífera. Ambdues han donat lloc a un característic paisatge miner, amb una sèrie d'infraestructures associades a l'explotació que, fins i tot, arribà a justificar la construcció del ferrocarril.

Colònies, edificis, instal·lacions mecàniques, especialment les torres d'entrada als pous, cintes transportadores, runams i vagonetes conformen un paisatge diferent, que ens posa en contacte directament amb el subsòl i la formació geològica d'aquestes terres.

Avui aquesta explotació minera està en un fort procés de regressió com a activitat econòmica i la subsistència d'aquests paisatges miners, únics a Catalunya, es veu seriosament compromesa. Algunes mines han tancat i d'altres, com la Muntanya de Sal de Cardona han canviat el tipus d'explotació minera per la turística. A banda de Cardona, Súria, Balsareny o Sallent, poblacions que han crescut a l'empena de les vetes salines, més al nord, a la unitat de les Capçaleres del Llobregat, el carbó ha estat també font de riquesa i motiu d'explotació a poblacions com Cercs, Fígols o Fumanya, transformant els antics paisatges rurals amb múltiples elements industrials que avui dia realitzen funcions de caràcter turístic.

Evitar el desmantellament de la infraestructura d'explotació minera, tant de sal com de carbó, tenint en consideració les possibilitats futures que puguin aportar noves tecnologies per permetre una extracció més rendible i adequar els espais exteriors de les explotacions de manera que no suposin un impacte agressiu en el paisatge, serien algunes de les accions que s'haurien d'emprendre per mantenir aquest paisatge miner, així com fonamentalment controlar els runams i les acumulacions de ferralla obsoleta provinent del desmantellament de la infraestructura minera. Un altre repte és fer compatible l'explotació productiva i l'aprofitament del potencial turístic relacionat amb totes les infraestructures existents i altres elements intangibles associats a aquesta activitat.

Figura 11.6. Cal Marçal, exemple de colònia tèxtil a la riba del Llobregat. Puig-reig. Replans del Berguedà.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 5

Un paisatge fabril de colònies industrials i agrícoles i fàbriques de riu, localitzat principalment al llarg dels rius Llobregat, Ter, Cardener, Calders i Anoia, que esdevingui un escenari per a usos d'esbarjo, lleure i turisme sense perdre els altres valors estètics, històrics, productius i identitaris.

L'aprofitament de la força motriu de l'aigua dels rius per a usos productius i menestrals ha donat lloc històricament a la construcció d'un conjunt d'infraestructures hidràuliques. Canals i basses de vells molins fariners es reparteixen pel territori seguint els principals cursos d'aigua, així com antigues fargues, significant, malgrat la pèrdua d'ús, una mostra del patrimoni històric col·lectiu lligat a l'aigua.

Posteriorment, els principals rius de les Comarques Centrals esdevingueren la font energètica que permeté el naixement de la industrialització a Catalunya, iniciant la Revolució Industrial al nostre país, acompanyada posteriorment per una revolució social amb el naixement de l'associacionisme i moviment obrer. Aquesta etapa històrica significà el trencament definitiu de la prevalença de l'indústria menestral i del model social tradicional.

Els principals cursos fluvials es van veure alterats amb la construcció de rescloses i canals que alimentaven de força motriu els tallers de fàbriques ubicades en la seva llera, principalment tèxtils, al curs del Llobregat (canal industrial de Berga) i Ter (canal industrial de Manlleu). Edificis de grans proporcions, poc comuns a les Comarques Centrals, excepció feta de castells i esglésies, els pisos dels obrers i altres construccions van modificar el paisatge d'aquests indrets perdurant fins avui en dia, tot i que les crisis industrials i els canvis energètics han buidat d'activitat a gran part d'aquestes colònies industrials.

Avui dia, aquest ric patrimoni industrial, però també arquitectònic, ja que gran part d'aquest «boom» no sols va coincidir temporalment amb el modernisme, sinó que el va finançar en gran mesura, està en perill de degradació a causa del seu desús.

Caldrà, preservar els espais fabrils com a elements identitaris i a la vegada diferenciadors del paisatge del seu entorn. També, mantenir l'estructura original molt marcada, pròpia d'aquest tipus de colònia, que segueix clarament un patró concret: fàbrica, casa de l'amo, escola, església, economat, cases dels treballadors, plaça, hortes, resclosa i canal, ja que tot això representa un valor cultural i patrimonial industrial i arquitectònic molt destacat.

Per tal que no es malmetin aquestes infraestructures cal buscar nous usos com a forma de

conservació: habitatges assistits per a la tercera edat, habitatges de protecció oficial per a joves, habitatges per a col·lectius determinats, centres d'acollida de menors, tallers ocupacionals, centres de creació artística (dansa, pintura, música, etc.)...

Per altra banda, caldrà preservar el conjunt amb un espai de transició que eviti la unió o annexió amb altres espais urbanitzats o nuclis poblacionals. Recuperar la vegetació autòctona de l'entorn, així com l'espai d'hortes com a part de les zones de transició abans esmentades i evitar l'aparició de nous elements poc harmònics amb els ja existents.

Un factor positiu en relació amb la pervivència de part d'aquest patrimoni és l'aprovació dels Plans directores urbanístics de les colònies del Llobregat (2007) i del Ter i del Freser (2010), ara en actualització, que donen pautes per afavorir una bona ordenació d'aquests espais.

Figura 11.7. El Ter al seu pas per Manlleu. Plana de Vic.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 6

Uns paisatges fluvials, principalment del Ter, Llobregat, Cardener i Anoia, que conservin la funció dels rius com a connectors naturals i com a espais d'oci, de gaudi i d'educació en el lleure.

Al conjunt de les Comarques Centrals hi ha un gran nombre de cursos fluvials que es distribueixen en les conques hidrogràfiques de l'Ebre, del Llobregat, del Besòs, del Ter, del Fluvià i de la Tordera. Conjuntament amb els seus afluents i d'altres rius menors conformen un element configurador de la major part de paisatges, sovint d'una forma transversal, tot esdevenint elements de connexió i interacció entre els diversos entorns naturals i d'aquests amb les ciutats i altres àrees antropitzades.

Les Comarques Centrals històricament també han tingut uns sistemes de canals i infraestructures hidràuliques destinades al reg que han donat caràcter a diversos àmbits del territori. Destaca en aquest aspecte la séquia de Manresa, així com tot un seguit de canals i séquies capil·lars que ressegueixen les rieres i rius d'aquest territori, donant servei especialment a petites hortes.

Ja més recentment, també són importants els embassaments, com el de la Baells, Sant Ponç, la Llosa del Cavall, Sau, Tous, Taradell, Seva, que augmenten el valor estètics de la unitat corresponent, permetent un ús turístic i recreatiu i fins i tot creant nous hàbitats per a la flora i la fauna (estany de Vallmitjana).

Un altre aspecte paisatgístic és l'aprofitament que històricament s'ha fet dels cursos fluvials i la modificació que això té en els paisatges propers. Una gran part dels assentaments urbans estan associats a un curs d'aigua o tenen un accés proper a l'aigua, fet que també va ocórrer en el desenvolupament industrial, que cercava en els rius la seva força motriu (veure l'objectiu de qualitat paisatgística 5). Avui, el riu i el seu entorn, és a dir, els paisatges fluvials, també actuen com a poderós element d'atracció per a establir-hi la residència.

A nivell agrícola, una gran part dels camps de cultiu agrícoles no serien possibles sense els canals de reg o els embassaments anteriorment citats i que aprofiten l'aigua fluvial. Així mateix han permès l'existència d'extenses zones d'horta en les proximitats de les poblacions, i al seu torn separant els habitatges del camps de conreu de secà.

També als cursos alts i mitjans dels rius principals s'hi troben múltiples rescloses i canals, relacionats sobretot amb petites centrals hidroelèctriques creades a finals del segle XIX i principis del segle XX, especialment a la unitat Capçaleres del Llobregat.

Els rius també tenen un valor indispensable com a connectors ecològics dels diversos entorns naturals i com a hàbitats de ribera per si mateixos. Alguns trams dels rius i rieres de les Comarques Centrals presenten una alta qualitat de les aigües donada la poca població instal·lada a les seves lleres amb la conseqüent absència de contaminació, que permet el desenvolupament d'una rica flora i fauna característiques dels ecosistemes fluvials. Per tant es fonamental mantenir una gestió de conservació adequada.

Els boscos de ribera o plantacions cada vegada són menys abundants als trams mitjans. Per contra, als trams alts es manté una vegetació de ribera força ben conservada (Ribera Salada, riera de Merlès, riera de Sorreigs, el Bastareny, les Fonts del Cardener, l'Aigua d'Ora, etc.).

Per una altra banda, l'estètica de la majoria d'espais fluvials, caracteritzada pel contrast entre la làmina d'aigua i el seu contorn vegetal, és una font contínua de mites, de llegendes i d'inspiració artística. La valoració social dels rius és molt alta i, per això mateix, són referents per a la creació i recreació de la identitat del lloc.

L'objectiu de revalorar els rius com a elements identificadors del paisatge no pot ser considerat, en cap cas, com a secundari. En aquest sentit, el curs fluvial esdevé un element identitari d'un poble, país o ciutat, relacionat amb l'ús social que aquest tingui. Sovint la ubicació d'una població s'explica per la proximitat al riu i a les vies de comunicació (i sovint també la configuració de diversos països) s'articulen entorn a un curs fluvial d'importància a causa del corredor geogràfic que han definit.

Finalment, tal com ja s'ha esmentat, cal considerar també el riu com un espai d'oci i gaudi: contemplació de fauna de ribera, espai de passeig, àrees de bany, pesca, etc., fet que està directament relacionat amb la qualitat i facilitat d'accés que en pugui tenir la població per a desenvolupar les diverses activitats. En alguns casos els cursos fluvials han estat integrats pel creixement urbà i han esdevingut un element configurador del paisatge urbà, com és el cas del Parc de l'Agulla de Manresa, o els cursos fluvials que al pas per les poblacions s'han adequat per a ús recreatiu (Gironella, Sallent, Súria, la Pobla de Lillet, etc...).

Cal, doncs, garantir la correcta gestió i conservació dels paisatges fluvials, i fer-ho tot adoptant els criteris de la Directiva marc de l'aigua com a marc legal de referència, tot incorporant els conceptes paisatgístics i de valor social en les actuacions a dur a terme, basant-se en millorar l'estat ecològic dels sistemes aquàtics, potenciar la participació ciutadana, internalitzar els costos de la gestió i l'ús de l'aigua i assolir la gestió integrada del cicle de l'aigua.

Figura 11.8. Els nous sectors urbanitzats d'Alpens s'integren en el context paisatgístic del poble. Alt Ter.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 7

Un sistema d'urbanitzacions que s'ordini i s'integri en el lloc per tal d'aconseguir un nivell de coherència adequat amb l'estructura paisatgística preexistent més enllà dels fronts urbans.

Des de la dècada dels 70 i 80 del segle XX, les urbanitzacions han experimentat un procés de gènesi i creixement més o menys continuat a les Comarques Centrals. Després de les primeres grans urbanitzacions ubicades a l'entorn de les Valls de l'Anoia i destinades a segones residències, aquest fenomen urbanístic s'intensificà arreu del territori.

En el cas de les urbanitzacions d'alta muntanya, a les Comarques Centrals, són escasses, tot i l'existència d'algun exemple com al Port del Comte, lligada a les pistes d'esquí i que no ha exhaurit el sòl disponible.

Actualment aquestes urbanitzacions tendeixen a convertir-se en primeres residències. Un fenomen semblant és el que succeeix amb una altra tipologia d'urbanitzacions, desenvolupada al voltant de ciutats, i vinculada a un model urbà de «ciutat jardí», o a habitatges unifamiliars adossats, on preval la primera residència gràcies a la proximitat a la ciutat i l'accés a les xarxes de comunicació (Berga, Solsona, Gironella, Puig-reig, la Pobla de Lillet, Bagà). Generalment la ubicació d'aquestes urbanitzacions és molt visible ja que ocupen grans extensions als vessants muntanyosos que envolten les grans poblacions. Aquest tipus d'urbanització ha provocat un canvi en la forma dels assentaments tradicionals en el territori i poden presentar problemes d'integració paisatgística i de manca de coherència arquitectònica i urbanística amb els teixits urbans dels nuclis als quals s'adossen. Aquestes urbanitzacions proliferen al voltant de Manresa, Vic, Igualada i pobles més petits de la seva rodalia com Santa Margarida de Montbui, Manlleu, etc.

D'altra banda, no es pot oblidar que moltes urbanitzacions de les Comarques Centrals -com també ha passat en el conjunt de Catalunya- contribueixen a la progressiva uniformització dels paisatges, és a dir, territoris molt diferents entre sí pel que fa al clima, història i cultura acaben repetint un mateix patró, independentment del lloc on es localitzen. Aquesta homogeneïtzació arriba a tal punt que generen estils arquitectònics i urbanístics monòtons, impropis de les nostres contrades, i on hi dominen la rèplica i la banalització. Aquesta homogeneïtzació es manifesta, també, per una manca de coherència en l'ús de materials, colors i alçades que es percep sobretot en les façanes, les teulades o les tanques, tot generant un paisatge sense autenticitat, aliè al seu caràcter.

Aquest model d'urbanització ha comportat altres conseqüències paisatgístiques, com ara la fragilitat visual de les urbanitzacions construïdes en àrees amb elevats pendents, que es fan visibles des de

lluny; l'esgotament dels sòls agrícoles importants a l'entorn dels nuclis urbans, l'alteració de referents paisatgístics de primer ordre; l'alteració de fons escènics emblemàtics o la seva obstaculització; la demanda de serveis (aigua, llum, telefonia, senyal televisiva, etc.); la proliferació de publicitat de la mateixa urbanització als marges de les carreteres properes, la vulnerabilitat enfront els incendis forestals, etc.

Cal, doncs, avançar cap a la compactat de les àrees residencials de baixa densitat, evitant una major dispersió de les urbanitzacions actualment existents i passant d'un model dispers a un model més compacte, tot apostant per un model de compactació i relligament al teixit urbà que afavoreixi les continuïtats paisatgístiques urbanes i limiti l'ocupació de nous sòls. La Llei 3/2009, del 10 de març, de regularització i millora d'urbanitzacions amb dèficits urbanístics ha de contribuir a l'assoliment d'alguns d'aquests objectius.

Figura 11.9. Sant Feliu de Savassona. Tavèrnoles. Cabrerès-Puigsacalm.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 8

Uns elements del patrimoni arquitectònic (restes arqueològiques, esglésies, construccions defensives, molins, ponts) relacionats amb la història de la formació i expansió dels comtats catalans que esdevinguin, sense perdre el valor, fites de referència i punts de descoberta del territori.

Les Comarques Centrals van constituir durant uns segles la frontera «militar» entre el món cristià i el món musulmà, l'anomenada «Marca Hispànica» feia lloc i plaça en aquestes terres. Aquest fet va comportar, especialment a llevant, on es situaven els cristians, la construcció d'un gran nombre de castells com a punts avançats de control i observació, punts sobre els que posteriorment s'organitzà l'assentament d'una població que cercava seguretat en els seus murs i guarnicions alhora que era afavorida (cartes de població, exempcions, etc.). Assegurades les necessitats defensives la construcció d'una església cuidava de les necessitat espirituals, més en un moment en que aquestes terres lliuraven una autèntica guerra de religió.

Aquest fet es traduí sobre el territori en una rica xarxa de castells que s'anà desplaçant vers ponent, així com d'esglésies i ermites a mesura que s'afermava la seguretat de l'indret i s'anava repoblant. Aquests edificis foren construïts segons l'estil arquitectònic del moment, el romànic, i solien ocupar llocs destacats, ja sigui per necessitats defensives (sobre turons o llocs elevats, amb amplies perspectives) o necessitats socials (llocs predominants, centrals, etc.).

Tampoc mancaven les grans possessions eclesiàstiques, representades normalment per importants monestirs, els quals disposaven d'elements defensius, especialment un gran mur que envoltava el conjunt i que donaven una morfologia de clos al monestir.

També van aparèixer tot un conjunt d'edificacions menors per a controlar el territori i les ràtzies musulmanes, com les torres de guaita i fins i tot les construccions aïllades dedicades a l'explotació agrària, tipus masia, en ocasions van prendre una forma fortificada, arribant a disposar d'una autèntica torre «militar» i baluards a les cantonades. La funcionalitat d'aquestes masies fortificades va continuar al llarg dels segles posteriors (conflictes bèl·lics, bandolers, fins i tot alguna incursió pirata sobre les més properes a la línia de costa). Al segle XVII fins i tot es van posar de moda i aparegueren afegitons ornamentals en algunes masies.

Així, avui en dia les Comarques Centrals disposen d'un ric patrimoni associat a aquesta antiga

funcionalitat i que caldria potenciar ja que si bé l'espectacularitat del seu romànic no té la potència d'aquell que s'instal·là en altres indrets (Ripoll o Sant Pere de Rodes) disposa d'una densitat i valors històric remarcable.

Relacionat amb aquest patrimoni, i també amb el patrimoni natural, cal destacar aspectes intangibles que contribueixen a la generació d'un imaginari col·lectiu. En aquest sentit, les bruixes, dimonis, bandolers, dones d'aigua o goges, personatges llegendaris, mitològics i religiosos, a més d'un riquíssim patrimoni històric, tenen el seu origen i estan estretament vinculats a un variat i ric paisatge amb rius, rieres, gorgs, congostos, muntanyes encinglerades, boscos feréstecs, balmes, coves i avencs que, amb base històrica o no, estimulen l'imaginari popular i col·lectiu.

Cal preservar el paisatge que va lligat a aquest patrimoni immaterial per tal de comprendre l'essència d'aquestes llegendes, ja que no es poden deslligar de les realitats materials d'aquests paisatges. Donada la importància que té en l'imaginari col·lectiu, no només en l'àmbit local si no a nivell de tot Catalunya, també resulta imprescindible establir una sèrie de mesures i accions per preservar i difondre totes les característiques definidores del paisatge lligat a aquest patrimoni.

Figura 11.10. El Roc del Pi Ajagut. Saldes. Capçaleres del Llobregat.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 9

Uns espais amb valor natural que es mantinguin ben conservats sense perjudici de la seva funció ecològica ni de l'equilibri entre la preservació i els usos agropecuaris, industrials i d'oci.

Els espais naturals constitueixen els nodes principals de la matriu ecològica que configura el sistema d'espais oberts. En l'àmbit territorial de les Comarques Centrals les àrees de relleu muntanyós estan constituïdes bàsicament per boscos on els conreus i els assentaments es concentren en els fons de vall, modelant en aquestes àrees un paisatge agroforestal.

Els espais naturals de les Comarques Centrals són constituïts principalment per boscos, la majoria de tipus secundari (pinedes), principalment situades en zones de pendent i fondalades, que ocupen un percentatge important de la superfície. També cal destacar els sectors de domini rocós: cingles, balms, avencs i perfils retallats com Sant Llorenç del Munt, Montserrat o el Collsacabra i els espais que formen part de l'Inventari d'Espais d'Interès Geològic elaborat per la Generalitat de Catalunya.

Per altra banda, els paisatges amb presència d'aigua, com embassaments, surgències, gorgs, saltants, meandres i zones humides són també característics d'aquests paisatges naturals.

A part de la creació de noves figures de protecció i ordenació dels espais naturals (d'acord amb la Llei 12/85 de 13 de juny d'espais naturals), es començà a planificar la viabilitat ecològica, econòmica i paisatgística d'aquests espais, posant en valor les seves singularitats i les seves referències culturals. L'última normativa en aquest sentit és la Llei del paisatge.

Així, existeixen diverses figures de protecció que engloben una bona part dels espais naturals de les Comarques Centrals i que articulen la base dels espais naturals d'aquest àmbit. Tot i que els graus de protecció del sòl, usos permesos i gestió d'aquestes àrees pot diferir bastant, destaquen les següents figures i espais naturals:

- **Parcs naturals:** Montseny; Sant Llorenç del Munt i l'Obac; Cadí-Moixeró; Muntanya de Montserrat.
- **Paratge natural d'interès nacional (PNIN):** Massís del Pedraforca.
- **Reserva de la biosfera:** Massís del Montseny.
- **Reserva natural parcial:** Montserrat; Riera de Merlès.
- **Pla d'espais d'interès natural (PEIN):** Carbasí; Sistema prelitoral central; Valls de l'Anoia; Valls

del Sió-Llobregós; Montserrat; Roques Blanques; Capçaleres del Foix; el Moianès; Muntanya de Sal de Cardona; Sant Llorenç del Munt i l'Obac; Serra de Castelltallat; Riera de Merlès; els Tres Hereus; Serres del Cadí-el Moixeró; Serra de Queralt; Serra del Catllaràs; Serra de Montgrony; Serra d'Ensija-els Rasos de Peguera; Serra de Picancel; Serra del Verd; Rasos de Tubau; Riera de Navel; Serres de Busa-els Bastets-Lord; la Sauva Negra; Massís del Montseny; les Guilleries; Savassona; Turons de la Plana Ausetana; Collsacabra; Montesquiú; Serres de Milany-Santa Magdalena i Puigsacalm-Bellmunt; Riera de Sorreig; Cingles de Bertí; Serres d'Odèn-Port del Comte; Ribera Salada; Serra de Turp i Mora Condal-Valltan; el Miracle.

• **Xarxa Natura 2000 (ZEC, ZEPA, LIC):** Capçaleres del Foix; Carbasí; Gallifa-Cingles de Bertí; Les Guilleries; Massís del Montseny; Montgrony; Montserrat-Roques Blanques-riu Llobregat; Obagues de la riera de Madrona; Prepirineu Central català; Rasos de Tubau; Ribera Salada; Riera Clariana; Riera de la Goda; Riera de Merlès; Riera de Sorreig; Sant Llorenç del Munt i l'Obac; Serra de Castelltallat; Serra de Catllaràs; Serra de Turp i Mora Condal-Valltan; Serres de Queralt i Els Tossals-Aigua d'Ora; Sistema prelitoral central; Sistema transversal català; Valls de l'Anoia; Valls del Sió-Llobregós

Zones humides:

• Conca del Llobregat: el Gorg Salat; meandre de Castellbell i el Vilar; resclosa de la séquia de Manresa; embassament d'Argençola; aiguamoll de la Bòbila de Santpedor; la Corbatera; Pla de Reguant; estany de l'Estany; estanys de Graugés; pantà de Serrateix; pantà de l'Espunyola; pantà de Casserres; estany de Cercs; riera de Navel; torrent i pantà de Garet; pantà de la Gavarresa; pantà de la Fusta.

• Conca del Ter: estany de Vallmitjana; bassa de les Salines.

• Mulleres i torberes d'alta muntanya: rec de sota el Pla de l'Orri; Pla de Catllaràs; coll de la Plana; rec de la Baga (tocant al Pas de l'Escaell); font dels Set Forats (massís del Pedraforca); entre l'Espà i Gósol (massís del Pedraforca); font del Serrat Gran (vall de Gréixer); Comafloriu; sota la Roca Gran d'en Ferrús (serra d'Ensija); solell de la serra d'Odèn (prop de l'Abeurador).

Espais d'interès geològic:

• Geoparc Mundial Unesco de la Catalunya Central.

• Domini Catalànic: Discordança del Brull i Paleozoic de l'Avencó; Mines de Sant Marçal (Montseny); Sant Procopi-els Mollons; Successió miocena dels Hostalets de Pierola.

• Conca de l'Ebre: Cardona-Muntanya de Sal; Cingles de Tavertet-El Far; Cova del Serrat del Vent (Tavertet); Coves del Toll-Colluspina; Escull de La Trona; La Tossa de Montbuí; Montserrat; Sant Llorenç del Munt i l'Obac; Sobrevia-Coll de Romagats; Súria-Tordell; Xaragalls de Santa Eulàlia de Riuprimer.

• Domini Pirinenc: Anticlinal d'Oliana; Borredà-Sant Jaume de Frontanyà; Coll de Fumanya; Discordances progressives de Sant Llorenç de Morunys; L'anticlinal de Bellmunt; L'Espà-Saldes; Mines de carbó de Fígols; Mines de petroli de Riutort; Mines de Vallcebre; Pedraforca; Riolites de Gréixer; Roques volcànoclàstiques de Castellar de N'Hug; Santa Maria de Queralt; Serra del Cadí.

Figura 11.11. Paisatge agroforestal a Vidrà. Cabrerès-Puigsacalm.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 10

Un paisatge agroforestal preservat i ben gestionat que mantingui a cada lloc la distribució en mosaic conformada per una particular combinació d'elements (masies, coberts, cabanyes, murs i construccions de pedra seca, etc.) i que garanteixi la correcta integració en el lloc de les noves construccions, instal·lacions, serveis tècnics i infraestructures.

La duresa de les condicions climàtiques a les Comarques Centrals, especialment la falta de pluja, que ha condicionat l'actual morfologia i en conseqüència la creació i qualitat del sòl, ha obligat d'antuvi a una selecció de les àrees més aptes per al conreu i al rebuig d'altres, que són les ocupades encara avui pels boscos, tot i que alguns es mostren molt transformats per l'ésser humà.

Avui, la interrelació entre les difícils condicions agràries i la baixa densitat de població retroalimenta encara més una ocupació molt selectiva del territori conreat, donant lloc a un mosaic format per conreus de secà i clapes de bosc que alternen ininterrompudament sobre grans extensions, prestant un matís enriquidor al conjunt del paisatge, un caire antròpic i controlat, amb línies de bosc netes i perfilades que donen sensació de paisatge ordenat, sensació sempre valorada a l'hora de qualificar paisatges per gran part de la població.

Tot aquest paisatge agroforestal està farcit d'un divers patrimoni format per les construccions rurals tradicionals: castells, torres defensives i de guaita, construccions religioses (tractades a l'objectiu de qualitat paisatgística 8), per les construccions productives (conformades per masos, amb les seves corresponents masies, murs de pedra seca, sistemes de canals i infraestructures hidràuliques, i diversos patrons de poblament que vinculen història, territori i població de les Comarques Centrals, que tenen un gran valor històric i arquitectònic i il·lustren diverses etapes de la història de Catalunya.

Però també tenen un elevat valor paisatgístic i simbòlic, amb llocs, monuments i nuclis amb valor cultural capaços d'influir de manera positiva en els entorns banals i desordenats i en la qualitat de vida de la població.

Cal fomentar accions per conservar, restaurar i valorar aquests paisatges, sense haver de congelar les seves dinàmiques, ja que contenen elements simbòlics i històrics vius i dinàmics (murs de pedra seca, torres, masos, ermites), que poden esdevenir nodes d'activitat cultural i punts d'aproximació a la realitat paisatgística pròpia, alhora que presenten un fort potencial turístic que pot contribuir a dinamitzar les economies locals. Cal evitar també que els canvis d'usos o les noves edificacions en distorsionin els valors.

Les Comarques Centrals disposen d'un elevat patrimoni rural que va més enllà de l'actual ocupació agrària, fruit d'una intensa explotació del territori que va culminar amb la gran extensió del conreu de la vinya quan la fil·loxera va afectar terres franceses. Sota el bosc resten avui murs de pedra seca que apuntalaven feixes, barraques de vinya, camins oblidats i altres construccions fora d'ús.

També existeix un gran patrimoni rural que forma part d'explotacions agràries però que les noves tècniques d'explotació han relegat al desús. Grans tines, cups, basses, sistemes de rec, eres, corrons de pedra, trilladores, assecadors, carros, tartanes, camins que resten abandonats alhora que les terres a les que conduïen també es varen abandonar. Aquesta és una part important del patrimoni rural que corre actualment un gran risc i que sovint ha estat malvenut pels propietaris o directament espoliat i avui es troba amb freqüència exposat en indrets fora de context.

Per últim resta el patrimoni rural associat encara amb la producció activa i al qual el seu ús assegura una certa supervivència. Malauradament, aquest patrimoni quasi resta relegat als masos, ja que les noves tècniques d'explotació han deixat en desús gran part de l'utilatge i construccions anteriors als anys 60 del segle passat.

El manteniment d'aquest patrimoni rural, així com de la recuperació d'aquell prou interessant però avui en desús, és important per mantenir el paisatge en unes condicions adequades alhora de poder conèixer quin ha estat el seu origen i evolució.

Per altra banda, des de finals del segle XX s'han implantat arreu del territori instal·lacions de generació elèctrica a partir de diverses energies renovables, com ara parcs eòlics i solars. De fet, la instal·lació de parcs eòlics i fotovoltaics per a la producció d'energia elèctrica constitueix un dels principals eixos de la política energètica de la Generalitat de Catalunya pels propers anys en l'àmbit de la lluita contra el canvi climàtic i, conseqüentment, en resulta un factor globalment positiu pel medi i una oportunitat de desenvolupament pel territori.

Ara bé, la dispersió d'aquest tipus d'instal·lacions sobre el territori (per exemple, en determinades línies de carnea en el cas dels aerogeneradors) sense la consideració de criteris i mesures d'implantació adequats pot suposar un impacte paisatgístic negatiu.

Figura 11.12. El santuari de Bellmunt. Sant Pere de Torelló. Cabrerès-Puigsacalm.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 11

Un sistema d'itineraris i miradors que ofereixin les seqüències visuals i les vistes panoràmiques més rellevants i que permetin descobrir la diversitat i els matisos dels paisatges de les Comarques Centrals

Una de les formes contemporànies de contemplació dels paisatges, tant urbans com rurals o naturals, és a través dels miradors. Aquests espais privilegiats ens inviten, sedueixen, estimulen i, evidentment, ens faciliten la contemplació i l'estima pels paisatges, alhora que podem experimentar-hi verdaderes sensacions de plaer i tranquil·litat. No es tracta, doncs, d'una contemplació merament visual, sinó també emocional i vivencial.

Els miradors més estratègics acostumen a localitzar-se en llocs elevats, accessibles, amb gran amplitud escènica i vistes atractives i variades que permeten captar tots els matisos dels paisatges i fins i tot interactuar amb ells. En aquest sentit, la geomorfologia de les Comarques Centrals afavoreix l'existència d'una gran multitud de cims i altres enclavaments enlairats, aptes per contemplar el paisatge en tota la seva extensió: cims, edificis públics de les ciutats, muralles, torres, castells, ermites, marges de les carreteres, etc... Són llocs que poden tenir al mateix temps una forta càrrega simbòlica i emocional per la població, com per exemple moltes ermites o santuaris.

Alguns dels miradors inclouen mitjans explícits per a la interpretació dels paisatges, sobretot panells, mentre que en d'altres l'essència de cada paisatge i el seu significat poden induir-se a través d'altres tipus d'elements més suggeridors, o simplement pel propi coneixement, percepció i mirada. La conversió d'aquests indrets en miradors amb totes les condicions necessàries i la creació d'una xarxa integrada de miradors pot esdevenir una oportunitat per a la promoció turística i una de les formes més efectives de sensibilitzar la població respecte els valors del paisatge.

Seguint els criteris esmentats, a les Comarques Centrals s'han detectat 82 miradors principals per les panoràmiques paisatgístiques que ofereixen (veure mapa 4.1. Miradors). Són els següents:

- Serra-seca
- Castell d'Odèn
- Mola de Lord
- Tossal de la Creu de Codó
- Pedró dels Quatre Batlles
- Comabona
- Mirador de Gresolet
- Mirador del President o dels Orris
- Santuari de la Mare de Déu de Falgars
- Pedró de Tubau
- Rasos de Baix
- Mirador de la Figuerassa o del Berguedà
- Santuari de la Mare de Déu de la Quar
- Castell de Santa Maria de Besora
- Santuari de la Mare de Déu de Bellmunt
- Castell de Milany

- Santuari de la Mare de Déu de Cabrera
- Sant Joan de Fàbregues
- Sant Pere de Casserres
- Sant Feliu de Savassona
- Puig de la Força
- Els Munts
- Santuari de Puig-l'agulla
- Viladrau
- Coll de Sant Marçal
- Matagalls
- Puigsagordi
- Castell de Tona
- Castell de Gurb
- Creu del Morral
- Sant Salvador de Bellver
- Santuari de la Mare de Déu dels Munts
- Veïnat del Roc Llarg
- Mirador de Santa Maria d'Oló
- Sant Adjutori
- Santuari de la Mare de Déu de Lurdes
- Castell de Lluçà
- Santa Maria de la Guàrdia
- Cal Prat
- Montbordó
- Santuari de la Mare de Déu de Queralt
- La Selva
- Castell de Lladurs
- Castell de Besora
- Castellvell de Solsona
- Sant Gabriel
- Castell de Clariana
- Castell de Cardona
- Castelladral
- Torre de Castellnou
- Castell de Balsareny
- El Puig de Calders
- Creu del Mirador
- Sant Cugat de Gavadons
- Castell de Centelles
- La Trona
- Montcau
- Sant Lleïr
- Castell d'Artés
- Parc de l'Agulla
- Castell de Castellet
- Castell de Fals
- Cogulló de Cal Torre
- Còpia de Palomes
- Sant Mateu de Bages
- Sant Miquel de Castelltallat
- Santuari de la Mare de Déu de Pinós
- Castell de Calonge de Segarra
- Castell de Boixadors
- Sant Sebastià
- Santuari de la Mare de Déu de Puig del Ram
- Torre de la Manresana
- Castell de Queralt
- Sant Pere de Màger
- Castell de Miralles
- Tossa de Montbui
- Puig d'Aguilera
- Castell de Claramunt
- El Capelló
- la Fembra Morta
- Sant Jeroni
- Sant Vicenç de Castellbell

Els miradors que destaquen per les àmplies panoràmiques, per la singularitat d'aquells paisatges que es poden contemplar, i perquè a més compten amb un cert reconeixement popular; són els següents:

Serra-seca	Santuari de Lurdes
Tossal de la Creu de Codó	Santa Maria de la Guàrdia
Mirador de Gresolet	Santuari de Queralt
Santuari de Bellmunt	Castellvell de Solsona
Puig de la Força	Castell de Cardona
Matagalls	Castell de Balsareny
Puigsagordi	Montcau
Santuari dels Munts	Castell de Boixadors
Torre de la Manresana	
Castell de Queralt	
Tossa de Montbui	
Sant Jeroni	

Itineraris

D'altra banda, cal tenir present que les carreteres són actualment les principals vies de penetració i coneixement dels paisatges i un element fonamental del model territorial. Les principals rutes, motoritzades i no motoritzades, són una oportunitat per a l'observació i gaudi dels paisatges de les Comarques Centrals perquè ofereixen una visió dinàmica del paisatge que permet copsar els elements més rellevants de cadascun d'ells.

Els itineraris motoritzats, que transcorren principalment per carreteres de la xarxa viària i, en algun cas, per camins i pistes forestals o rurals en un estat acceptable i autoritzat per a la circulació, permeten contemplar una àmplia varietat de paisatges. Els itineraris no motoritzats, per la seva banda, permeten fixar-se en els detalls i els elements menuts presents en els paisatges, afavorint una contemplació i interacció més reflexiva sobre els paisatges observats.

Tant uns com els altres recorren aquells paisatges o sectors del paisatge que són més valorats (vinyes, espais naturals, espais urbans, etc.), però també a través de vies i camins que puguin posar en valor espais menys valorats o els més degradats. En tant que els valors del paisatge s'aprecien a partir de la seva percepció, és un objectiu d'abast general facilitar l'accés dels ciutadans a aquells llocs on la percepció i la interacció amb el paisatge és més àmplia i suggeridora. El conjunt d'itineraris motoritzats i no motoritzats (veure mapa 4.2. Itineraris) identificats per a les Comarques Centrals són els següents:

Itineraris motoritzats:

- Eix Transversal, d'Espinelves a Pujalt (C-25)
- Eix del Llobregat, de Castellbell i el Vilar al túnel del Cadí (Guardiola de Berguedà; C-16)
- Nacional II, de la Panadella (Montmaneu) al Bruc (A-2)
- Eix del Cardener, de Monistrol de Montserrat a Solsona (C-55)
- Eix del Congost, d'Aiguafreda a la Farga de Bebié (Montesquiú, les Lloses; C-17)
- Carretera de Moià, de Manresa a Vic (N-141c)
- Carretera de Valls, de Manresa a la Llacuna (C-37)
- Eix Prepirinenc, de Castellar de la Ribera a Borredà (C-26)
- Carretera d'Olost, de Vic a Berga (C-154)
- Carretera de Castellfollit de Riubregós a Jorba, per Calaf (C-1412a)
- Carretera dels Prats del Rei a Igualada, per les Maioles (BV-1031)
- Carretera de Navarcles al coll d'Estenalles (Matadepera, Mura), per Talamanca (BV-1221)
- Carretera de Callús a Castelltallat (BV-3003)
- Carretera de Súria a Serrateix (B-423)
- Carretera de Seva al Collformic (el Brull), pel Brull (BV-5301)
- Carretera de Seva a Viladrau (BV-5303/GI-520)
- Carretera de Vic a Rupit (C-153)
- Carretera de Guardiola de Berguedà a Gósol (B-400)
- Carretera de Bagà al coll de Pal (Bagà; BV-4024)
- Carretera de la Pobla de Lillet al coll de la Creueta (Castellar de n'Hug, Toses), per Castellar de n'Hug (BV-4031)
- Carretera de Llinars (Odèn) al coll de Jou (Guixers; L-401)
- Carretera de Solsona a Sant Llorenç de Morunys, per Lladurs (LV-4241)
- Carretera d'Olius a Sant Llorenç de Morunys, pel pantà de la Llosa del Cavall (C-462)
- Carretera d'Igualada a Aguiló, per Sant Martí de Tous (C-241c/C-241e)
- Carretera de Solsona al coll del Piteu (Biosca; C-451)
- Carretera de Calaf a Súria, per Pinós (B-300/BV-3002)
- Carretera de Sant Quirze de Besora a Vidrà, per Santa Maria de Besora (BV-5227)
- Carretera de Calaf a Sant Guim de Freixenet, per Sant Martí Sesgueioles (BV-1001)
- Carretera d'Igualada al Borràs (Castellbell i el Vilar), per Hostalets de Pierola (C-15/B-224/BV-2243/B-231/A-2/B-112/C-55)
- Carretera de la Plana Pelada (Torrelles de Foix) al Coll del Bosc (Mediona, la Llacuna), per la Llacuna (BP-2121/BV-2136)

- Carretera d'Igualada al Coll de Mata (la Torre de Claramunt), per Capellades i la Pobla de Claramunt (C-244)
- Carretera de Canaletes (Cabrera d'Anoia) a la Fortesa (Piera), per Sant Jaume Sesoliveres (BV-2304/BV-2242)

Itineraris no motoritzats:

- GR-1 Sender Transversal, d'Alpens al coll del Vent (Odèn)
 - GR-2 la Jonquera - Aiguafreda, del coll Sabastida (Rupit i Pruit) a Can Brull (Aiguafreda)
 - GR-3 Sender Central de Catalunya, del castell de Milany (Vidrà) a Santes Creus del Bordell (Pinell de Solsonès)
 - GR-4 Puigcerdà - Montserrat, de Comabella (Bagà) al monestir de Montserrat (Monistrol de Montserrat)
 - GR-5 Sender dels Miradors, del molí de l'Adrobau (Montseny, el Brull) al Cafè (el Brull)
 - GR-7 Andorra - Fredes, de coll de Port (Josa i Tuixén, la Coma i la Pedra) a Bellprat
 - GR-96 Camí Romeu a Montserrat (de Sant Miquel de Gónteres a Monistrol de Montserrat)
 - GR-107 Camí dels Bons Homes, del santuari de Queralt (Berga) al coll de Pendís (Bellver de Cerdanya, Guardiola de Berguedà)
 - GR-150 Entorn a la Serra del Cadí, del coll de Pal (Bagà) al coll de Mola (Gósol)
 - GR-171 Santuari de Pinós - refugi del Caro, del santuari de Pinós (Pinós) a la Fita (Castellfollit de Riubregós)
 - GR-172 Bellprat - refugi de la Mussara, de Bellprat al monestir de Montserrat (Monistrol de Montserrat)
 - GR-176 Ruta de les Vint Ermites, circular pel rodal de Navàs i Puig-reig
 - GR-177 Ruta del Moianès, circular per tot l'àmbit del Moianès
 - GR-179 Sender dels Maquis, del santuari de Queralt (Berga) al monestir de Montserrat (Monistrol de Montserrat)
 - GR-210 Ruta del Ter, de la Farga de Bebié (Montesquiu) al pantà de Sau (Vilanova de Sau)
 - GR-241 Sender circular de Borredà
-
- PR-C 11
 - PR-C 19
 - PR-C 40
 - PR-C 41
 - PR-C 42
 - PR-C 43
 - PR-C 44
 - PR-C 45
 - PR-C 46
 - PR-C 47
 - PR-C 50
 - PR-C 51
 - PR-C 52
 - PR-C 73
 - PR-C 76
 - PR-C 77
 - PR-C 78
 - PR-C 119
 - PR-C 123
 - PR-C 124
 - PR-C 125
 - PR-C 127
 - PR-C 128
 - PR-C 130
 - PR-C 131
 - PR-C 133
 - PR-C 134
 - PR-C 135
 - PR-C 136
 - PR-C 144

*S'han subratllat els itineraris de major importància i que abasten tot l'àmbit de les Comarques Centrals

Figura 11.13. Prats de Lluçanès, amb Montserrat com a fons escènic. Lluçanès.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 12

Unes fites i fons escènics preservats i revalorats que es mantinguin com a referents visuals i identitaris de qualitat, així com unes singularitats geomorfològiques preservades com a elements configuradors i emblemàtics del paisatge.

Les Comarques Centrals mantenen unes perspectives paisatgístiques o relacions figura-fons (nuclis amb fesomia singular, singularitats geomorfològiques, fons escènics) que tenen un paper rellevant en la composició de les imatges que es perceben i posen en valor la diversitat, la particularitat, la bellesa, la història i el significat dels seus paisatges. És important mantenir un paisatge que conservi, recuperi i posi en valor aquests referents visuals i identitaris més notables.

Algunes de les muntanyes de les Comarques Centrals, pel seu paper de fons escènics visibles des de bona part del territori, esdevenen clarament identificables i són emblemàtics per a la població. Els principals fons escènics emblemàtics de les Comarques Centrals són: el Port del Comte, el Pedraforca, Penyes altes del Moixeró, Serra de Busa, Serra de Queralt, la Quar, el Collsacabra, la Tossa de Montbui, la Serra de Bellmunt, Sant Llorenç del Munt, el Montseny i Montserrat.

En els paisatges de les Comarques Centrals són abundants les singularitats puntuals, de tipus geomorfològic, que sovint formen part dels fons escènics o esdevenen fites clarament identificables. Les principals singularitats geomorfològiques de les Comarques Centrals són: la Muntanya de sal de Cardona, el Montcau, Montserrat, els cingles de la serra de Busa i el Lord, els cingles de Tavertet, el Pedraforca, els turons de la plana ausetana, els serrats i costes de Torelló i les Fonts del Llobregat.

També són fites del paisatge els nuclis amb una fesomia singular (que conformen la silueta urbana o «*skyline*» de pobles i ciutats) i els castells que, per la seva ubicació elevada, en una plana, sobre una carena, etc. i pel seu valor, constitueixen components clau de les imatges del territori.

Aquests fons escènics i fites tenen un eminent valor paisatgístic tant des del punt de vista simbòlic i identitari com estètic, per la qual cosa requereixen unes mesures i accions específiques per preservar-los i posar-los en valor.

